

BEDENE

(البدنة)

Hac ve umre yapan kimselerin kestikleri deve ve siğir cinsinden kurbanlar için kullanılan bir terim.

Bedene, Arapça'da "semirmek" anlamındaki *büdn* kökünden türeyen bir isim olup büyükbaş hayvanlar için kullanılır. Kurban olarak kesilen küçükbaş hayvanlara da *dem** denir. Hadislerde sık sık geçen bedene, Kur'an-ı Kerim'de çoğul şekliyle (*büdn*) yer almaktadır (el-Hac 22/36).

Hacca gitmeyenler gibi hacılar da kurban olarak küçük veya büyükbaş hayvan kesebilirler. Ancak hac sırasında işlenen bazı ihram yasakları kefarete olarak bedene kesmeyi gerektirir. Bu yasakların başında eşler arasındaki cinsî münasebet gelmektedir. Hanefîler'e göre Arafat vakfesinden sonra henüz ihramdan çıkmadan bulunulacak cinsî münasebetten dolayı ceza olarak bir bedene kesmek gerekir. Cünüp, hayızlı ve nifaslı iken yapılan ziyaret tavafının hükmü de böyledir; ancak temizlendikten sonra tavaf iade edilirse bedene cezası düşer. Hac için ihrama girmiş bir kimsenin Arafat vakfesinden önce cinsî münasebette bulunması halinde dört mezhebe göre haccı fâsit olduğu gibi Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîler'e göre ayrıca ceza olarak bir bedene (Hanefîler'e göre ise *dem*) gerekir. Şâfiîler'e göre Arafat vakfesinden sonra Akabe cemresini taşlama, ziyaret tavafı ve tıraş olma vazifelerinden ikisini yapmadan, umrede bulunanlar için ise henüz umre tamamlanmadan önceki cinsî münasebetin cezası da bedenedir. Ayrıca umre de kaza edilir. Hanbelîler'e göre Akabe cemresini taşlamadan cinsî ilişkide bulunan bir kimse için de bedene kesmek gerekir. Mâlikî mezhebinde hacc-ı kirân ve hacc-ı temettü'den dolayı şükür olarak, cemreleri taşlamayı terketmekten dolayı da ceza olarak bir bedene kesilir ki burada bedeneden maksat deve ise de deve bulamayan kimse siğir kesebilir.

Kurbanlık bedenelerden deve beş yaşını, siğir ise iki yaşını doldurmuş olmalıdır. Bir bedeneyi 1-7 kişi arasındaki bir topluluk kurban olarak kesebilir. Ceza olarak kesilen bedenede ise iştirak söz konusu değildir. Hacca kurban edilmek üzere işaretlenen (bk. HEDY; KİLÂDE) bedenenin sütü sahibi tarafından içilmez.

Bedene sağılmaya devam edilirse sütün kendisi, eğer süt içilmişse tutarı fakirlere tasadduk edilir.

Kâbe'ye sevkedilen bedenelere bu yolculuk sırasında binilip binilemeyeceği hususu tartışmalıdır. Câhiliye Arâpları bedenelere atfettikleri kutsiyetten dolayı üzerlerine binmezlerdi. Yanında kurbanlık hac deve götürdüğü halde yaya olarak hac yolculuğuna çıkan birinin peşişan halini gören Resûlullah ona devesine binmesini emretmiş, hacı adayının devenin bedene olduğunu ileri sürerek binmek istememesi üzerine ise emrini iki ya da üç kere tekrarlamış, bunun üzerine o da binmiştir (Buhârî, "Hac", 103, 112; "Veşâyâ", 12; "Edeb", 95). Hanefîler'e göre zaruret halinde, Hanbelîler'e göre bir zaruret olmasa da bedene binmek câizdir. Şâfiî ve Mâlikîler'e göre ise bir ihtiyaç olmaksızın bu kurbanlık deveye binmek mekruhtur.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "bdn" md.; Buhârî, "Hac", 103, 112, "Veşâyâ", 12, "Edeb", 95; İbn Mâce, "Eđâhî", 6; İbn Abdülber, *el-Kâfî*, I, 403; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, XXIII, 35-36; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), III, 485-487; Kurtubî, *Tefsîr*, XII, 60-61; Nevevî, *Tehzîb*, II, 21-22; *Tecrid Tercemesi*, IV, 146-147; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc bi-şerhi'l-Minhâc* [baskı yeri ve yılı yok], IV, 124, 175; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, İstanbul 1984, II, 560; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 388.

ABDÜLAZİZ BAYINDIR

BEDERGÂH

(بدرگاه)

Osmanlılar'da Acemi Ocağı'nda bir süre hizmet eden acemi oğlanlarının başta Yeniçeri Ocağı olmak üzere öteki yaya kapıkulu ocaklarına geçmeleri hakkında kullanılan bir tabir.

Farsça *be* edatı ile "kapı" anlamındaki *dergâh* kelimesinden oluşan *bedergâh*, çoğunlukla "kapiya çıkma" (kapuya çıkma) veya sadece "çıkma" şeklinde kullanılırdı. Süvari Ocağı çıkmalarına ise "bölüğe çıkma" denirdi. Yeniçeri ve öteki yaya kapıkulu ocaklarına *bedergâh* yoluyla asker alımı genellikle İstanbul'daki ve Gelibolu'daki acemi ocaklarından yapılırsa da Bostancı Ocağı ile Galata ve İbrâhim Paşa saraylarında görevli neferlerden de asker temini yoluna gidilebilirdi. XVI. yüzyıl sonlarında kul oğullarından, ağa çıraklarından ve kul kardeşlerinden yapılan çıkmalar ocak nizami-

nin bozulmasında önemli ölçüde rol oynamıştır.

Kapiya çıkmak için yedi sekiz yıl Acemi Ocağı'nda hizmet etmek gerekmekeydi. Ancak ihtiyaç halinde daha önce de *bedergâh* mümkün olabilirdi. Zira çıkmalar genellikle savaşlar sebebiyle baş gösteren boşlukları doldurmak için yapılırdı. Saltanat değişikliklerinden sonra yapılan çıkmalara "umum çıkması" veya "büyük çıkma" denirdi.

Bedergâh normal olarak yeniçeri ağasının *Divân-ı Hümayun*'a arzı ile gerçekleştirirdi. Ancak onun arzı olmadan da padişah emriyle Yeniçeri Ocağı'na adam alınabilirdi. Padişah emriyle olan çıkmalar için "kapu ferman olmak", herhangi bir sebeple ocakla ilişkileri kesilen yeniçerilerin tekrar alınmaları için de "taşhih *bedergâh*" terimleri kullanılırdı. Ağa, kapiya çıkacak acemilerin en kıdemlilerinin memhûr denilen mühürlü tezkiresini vezîriâzama sunar onun uygunu alındıktan sonra yeniçeri kâatibi bu neferleri maaş defterine kaydedirdi. Daha sonra, kapiya çıkan neferlerin Ağa Divanı kâtibince kontrolleri yapılırdı.

Kapiya çıkan bir nefere önceleri günlük iki akçe verilirken XVII. yüzyıl başlarından itibaren bu miktar üç akçeye çıkarılmıştır. *Bedergâh* olan neferlere ayrıca bir defaya mahsus olmak üzere "düzen akçesi" adıyla ikişer altın verilir. Kapiya çıkan bostancı neferlerine ise birer akçe "silâh bahâ" verilmesi kanun gereği idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Eyyübî Efendi Kânunnâmesi, İÜ Ktp., TY, nr. 734, vr. 14^a, 20^a; Koçi Bey, *Risâle* (Aksüt), s. 28, 71; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Askerî Teşkilâtı ve Kıyafeti* (nşr. N. Türsan — Ş. Türsan), Ankara 1983, s. 3; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 61-65.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BEDESTEN

Osmanlı dönemi Türk şehirlerinde ticaret bölgesinin çarşı içindeki merkezi ve değerli malların saklanıp satıldığı bir bina türü.

Türkçe'de *bedesten* olarak yerleşmiş bulunan kelimenin *bezzâzistandan* veya *bezistandan* geldiği ileri sürülmüştür. Ahmed Vefik Paşa *bedesteni* "bez satılan *bezzâz* mahalli, akmişe-i nefise satılan çarşı" olarak tarif eder. *Bezzâz* Arapça'da "bez satan" demektir. *Bez Kâmus Tercümesi*'ne göre "elbise, bez veya si-